

Referat wygłoszony w dniu 23 lutego 2026 r. na posiedzeniu Komisji Orientalistycznej Oddziału PAN w Krakowie

mgr Hanna Wadas

Uniwersytet Ignatianum w Krakowie

Wydział Filozoficzny

Instytut Kulturoznawstwa i Dziennikarstwa

e-mail: hannapl97@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3399-6233>

Taoizm we wczesnonowożytnych Chinach w ujęciu misjonarzy jezuickich

Celem niniejszego referatu jest ukazanie taoizmu (道教, *daojiao*) w relacjach wczesnonowożytnych misjonarzy jezuickich, ze szczególnym uwzględnieniem opisów Matteo Ricciego, Álvaro Semedo, Tomasza Ignacego Dunina Szpota oraz Jean-Baptiste Du Halde’a. Autorzy ci przedstawiają taoizm w tonie wyraźnie krytycznym. Ricci i Semedo, wywodzą genezę tej tradycji z czasów Konfucjusza, wskazując na Laozi jako jej założyciela oraz przywołując legendę o jego niezwykłych narodzinach. Szpot przedstawia taoistów jako wspólnotę obiecującą osiągnięcie nieśmiertelności i utrzymującą, że potrafi sporządzić eliksir wiecznej młodości oraz skutecznie odprawiać egzorcyzmy. Podobne wątki pojawiają się u Jean-Baptiste Du Halde’a, który powtarza legendę o Laozi i opisuje praktyki wróżbiarskie, w tym rzekome odpowiedzi demonów przemawiających przez posągi lub za pośrednictwem pędzelka zamoczonego w tuszu i zawieszonego w powietrzu, kreślącego chińskie znaki na papierze bądź piasku. W oczach misjonarzy taoizm jawił się jako fałszywa doktryna, a jej wyznawcy – określane mianem „oszustów”, „iluzjonistów” czy „fałszywych doktorów” – byli ukazywani jako szarlatani, wykorzystujący naiwność chińskiego ludu dla własnych korzyści. Ich obrzędy, pełne magii, zaklęć i rytualnych gestów, uznawano za zwodnicze i bałwochwalcze. Zastanawiające jest jednak, że pomimo tak stanowczej krytyki relacje jezuitów jedynie lakonicznie odnoszą się do materialnego wymiaru taoizmu. Trudno w nich znaleźć dokładniejsze opisy rytualnych strojów, przedstawień demonów czy szczegółowe rozważania

nad koncepcją nieśmiertelnego napitku lub kamienia filozoficznego. Można odnieść wrażenie, że misjonarze świadomie unikali tych wątków, uznając je za przejaw bałwochwalstwa, którego zgłębianie nie służyłoby ewangelizacyjnemu celowi ich pracy. Znacznie bardziej interesowała ich demaskacja błędów doktrynalnych oraz wyeksponowanie pogańskiego i zwodniczego charakteru tego wyznania.

Literatura:

Rękopisy

Archivum Romanum Societatis Iesu (ARSI)

Historia Sinarum Imperii (ARSI, Jap. Sin. 102-103).

Collectanea historiae sinensis (ARSI, Jap. Sin. 104-105 I-II).

Źródła drukowane

Bartoli, D. (1663), *Dell' historia della Campagna di Gesu La Cina Terza Parte Dell' Asia*, In Roma: Nella Stamperia del Varesse.

China in the Sixteenth Century: The Journals of Matteo Ricci, 1583–1610 (1953), tłum. Louis Gallagher, New York.

Du Halde, J.-B. (1736), *Description géographique, historique, chronologique, politique, et physique de l'empire de la Chine et de la Tartarie Chinoise, enrichie des cartes générales et particulieres de ces Pays, de la Carte Générale & des Cartes particulieres du Thibet, & de la Corée; & ornée d'un grand nombre de Figures & de Vignettes gravées en Taille-douce*, t. 1–4, la Haye: chez Henri Scheurleer.

Kircher, A. (1987), *China Illustrata*, tłum. C. D. Van Tyul, Bloomington: Indiana University.

Demarchi, F., Giuliano, B., Masini, F., Paternicò L. M., Antonucci, D. (red.) (1998–2010), Martino Martini *Opera Omnia*, vol. 1–4, Università degli Studi di Trento.

Corradini, P (red.) (2022), Matteo Ricci *Della entrata della Compagnia di Giesù e Christianità nella Cina*, Macerata: Quodlibet.

D'Arelli, F (red.) (2001), Matteo Ricci *Lettere (1580–1609)*, Macerata: Quodlibet.

Semedo, Á. (1655), *The History of the Great and Renowned Monarchy of China. Wherein All the Particular Provinces Are Accurately Described: As Also the Dispositions, Manners, Learning, Lawes, Militia, Government, and Religion of the People*, London: Printed by E. Tyler for John Crook.

Tao Te Ching by Lao Tzu (2001), tłum. J. Star, London: Penguin.

Monografie i artykuły naukowe

Berling, J. (1998) 'Taoism in Ming Culture', w: Twitchett D., Fairbank J. K. (red.) *The Cambridge History of China*, Volume 8, Part 2: *The Ming Dynasty, 1368–1644*, Cambridge: Cambridge University Press, s. 953–986.

Danieluk, R, SJ. (2017), 'Konfesjonał i pióro: Tomasz Ignacy Szpot Dunin, polski historiograf jezuickiej misji w Chinach', w: ks. Nowaszczyk J. (red.) *Iesuitae in Polonia – Poloni Iesuitae. Piśmiennictwo łacińskie czasów nowożytnych*, Szczecin: Volumina, s. 75-108.

Duteil, J-P. (1994), *Le mandat du ciel. Le rôle des jésuites en Chine*, Paris: Éditions Arguments.

Foss, T. N. (1979) *A Jesuit Encyclopedia for China. A Guide to Jean-Baptiste du Halde's "Description... de la Chine" (1735)*, t. 1–2. A Dissertation Submitted to the Faculty of the Division of the Humanities in Candidacy for the Degree of Doctor of Philosophy, Chicago–Illinois.

Kohn, L. (2012) *Taoizm. Wprowadzenie*, tłum. J. Hunia, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Lebranchu, M. (2017) *Les fabriques du taoïsme en Occident: quatre siècles de représentation et de réception du taoïsme en France et en Europe*, Paris: Université Paris sciences et lettres.

Pfister, L. (1932) *Notices biographiques et bibliographiques sur les Jésuites de l'ancienne mission de Chine, 1552–1773* Tome I: XVIe & XVIIe siècles, Chang-hai: Imprimerie de la Mission Catholique.

Pregadio, F (red.) (2008) *The Encyclopedia of Taoism*, t. 1-2, London–New York: Routledge.